

РЕЦЕНЗИЯ

На дисертационен труд „Управление на персонала при работа по проекти в детската градина“ на докторант Евгения Цветанова Михова, катедра „Педагогика и управление на образованието“ на Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“ за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ по професионално направление „Теория и управление на образованието“, шифър 1., с научен ръководител проф. д-р Светлозар Вацов

Рецензент: проф. д-р Петър Балкански

Обосноваване на темата на дисертационното изследване

Изборът на дисертационната тема е в отговор на нарастващата роля на човека и човешките ресурси при работата в екип от педагогически специалисти в училище, и в частност – на предучилищните институции. През изминалите години на социален преход безспорен факт е, че проектно – екипната организация на дейността в българското училище и детските градини се превърна в доминираща характеристика като алтернатива на традиционния колективизъм и индивидуализъм при трудовата реализация на училищния персонал. Проектно – екипният модел на организация и управление на работата в детската градина и училището осигурява желан синергетичен ефект при управлението на персонала, изпълнение на нови екипни роли на педагогическите специалисти и създаване на нов тип личностни взаимоотношения между членовете на училищните общности.

Именно тези обстоятелства са били доминиращи при обосноваване избора на темата на дисертационното изследване, неговата актуалност, научна и обществена значимост. Спецификата на управление на човешкия състав в проектния екип се нуждае от нови методи и компетентности за комуникация и ръководство в условията на масово приложение на информационно – комуникационните технологии в системата на образованието, различни от досегашната командно – административна структура и модели на управление на образователните институции.

Проектно – екипната организация е ново явление в българското училище, чието функциониране и развитие се нуждае от нова теория, методология и инструментариум за изучаване и лидерство. В този контекст темата на дисертационното изследване отговаря на обществените очаквания, на обществените и научни потребности на предучилищните институции.

Кратки биографични данни за докторанта

Докторант Михова е завършила висше образование по специалността „Предучилищна педагогика“ /1990 – 1993 г./ във ВПИ „Еп. К. Преславски“, гр. Шумен. Последователно учи и допълнително завършва специализация „Управленски и педагогически технологии в образованието“ /1996 – 1997 г./; магистърска програма по социална администрация /2004 – 2007 г./, удостоена с първа професионално – квалификационна степен /2007 г./. През 2013 г. завършва магистърска програма по „Икономика и управление на бизнеса“. През 2014 г. е зачислена за докторант на самостоятелна подготовка по програма „Управление на образованието“.

След завършване на висшето си образование е работила като нещатен журналист /1992 – 1997 г./; учител в детска градина /1995 – 2000 г./; а от 2000 г. до сега е директор на детска градина „Братя Грим“ в гр. Шумен.

Взема активно участие с доклади и презентации в национални и международни конференции и семинари по актуални теми на обарзованието. Участва като учител и модератор в национални и международни инициативи по програма „Учене през целия живот“, „Еразъм +“ и „Коменски“. Автор е на спечелени пет проекта по програма „Учене през целия живот“ и два проекта по програма „Еразъм +“ по КД 1 и КД 2.

До 2014 г. притежава над 35 публикации у нас и в чужбина. Като докторант участва с научни доклади, съобщения и презентации на различни научни и практико – приложни форуми. Притежава две самостоятелни учебни помагала като „Клуб „Европа““ и „Ключови компетентности и безопасност на движението за детските градини“. В съавторство участва в разработването на две методически пособия: „Усвояването на българския език в условия на билингвизъм“ и „За безопасност на децата“. Владее писмено английски, френски и руски езици.

В периода 1994 – 1996 г. е привлечена за хоноруван асистент по „Основи на театралната култура“ в ШУ „Еп. К. Преславски“.

Към приложената документация на докторант са включени 10 подбрани авторски статии. Една част от тях са свързани с темата на дисертационното изследване, а други отразяват актуални и иновативни теми за предучилищното образование. В съвкупност публикационната дейност на докторант Михова разкрива нейните творчески възможности, висока професионална информираност за новостите в предучилищното образование у нас и в чужбина.

Обща характеристика на дисертационния труд

Представеният за рецензиране дисертационен труд е в обем 276 стандартни страници. Структуриран е в увод, три глави, заключение и изводи, библиография, предложения и приложение: три анкетни карти и интервю.

- Първа глава е озаглавена „Управление на персонала като управленска функция“ и се състои от три параграфа: 1) Развитие на науката за управление на персонала в обарзованието“; 2) Специфика на управлението на образованието в детската градина; и 3) Проектната дейност и управлението на детската градина;
- Втора глава: „Изследване на проблема за управление на персонала при проектната дейност“ се състои от два параграфа: 1) Методика и организация на изследването и 2) Анализ на резултатите от изследването (Анкетна карта № 1 и № 2), в т.ч. „Контент анализ на годишни отчети на национална агенция“ и „Контент анализ на отчети от приключили отчети“;
- Трета глава – „Проектно – приложен модел за управление на персонала при проектна дейност“

Дисертационният труд съдържа списък на използваните информационни източници – общо 156 публикации, от които: 129 на кирилица, 23 на латиница и 14 интернет ресурси. В текста са включени 69 фигури и таблици.

Методология и методика на изследването

Методологията на изследването се основава на теорията на познанието и използването на метрични мерки и целево подбрани индикатори (въпроси), признаци и скали за измерване на субективни мнения на изследваните респонденти. Използваната методология се опира на теорията на емпиричното социологическо изследване. Използваният емпиричен инструментариум е диференциран за всеки от проведените три емпирични изследвания:

- Пилотно изследване № 1 „за установяване на отношението на колегията към проектите и влиянието ѝ върху управлението на персонала в детските градини“. Тази анкета е стандартизирана и е предназначена за проучване на 97 педагози от девет детски градини. Анкетата съдържа 4 затворени въпроса и четиристепенна скала за отговори.
- Емпирично изследване № 2, което има за цел „да установи как проектната дейност влияе на персонала и на управлението в детските градини“. Анкетата обхваща 240 педагози – респонденти от 15 български града и съдържа 28 затворени и отворени въпроса. Използват се различни скали за мерене. Приложеният статистически метод и честотен анализ, а статистическият показател е брой и процент от случаите;
- Анкетно проучване № 3, което има за цел „установяването на зависимостта между управлението на проекта и управлението на персонала“. Анкетирването, което е проведено през 2014 г., е обхванало 55 учители и директори. Инструментът включва 8 въпроса;
- Извършен е контент анализ на 15 отчета на приключени проекти по програми „Учене през целия живот“ и „Еразъм +“.

Научни методи на изследване

Осъществен е преглед на теоретичните идеи и анализ на базови понятия по темата на дисертационното изследване, отразени в глава Първа и параграф 1, 2 и 3 на дисертацията. Използван е контент анализ на проекти по програма „Еразмус +“ и други европейски образователни секторни програми, като „Коменски“, „Стъпка по стъпка“, „Леонардо да Винчи“, „Учене през целия живот“. Анализирани са училищни проекти по програма „Учене през целия живот“; отчетени са редица нормативни документи на МОН по въпросите на проектната дейност в училище (Наредба № 5 за предучилищното образование); използван е метода на индивидуалното интервю с директори на детски градини. Основният метод за подбор на информация е три броя стандартизирани анкети. Получената емпирична информация е обобщена и анализирана с помощта на статистически инструменти.

Голямото разнообразие от използвани научни методи, които са използвани в дисертацията разкрива добрата методологическа компетентност на докторантката.

Цел на дисертационното изследване

Формулирането на целта има важно значение за всяко изследване. Тя определя **теоретичния аспект** на изследването (разкриване на концепцията и стратегията на доказването); **приложеният аспект** (на изследването); използване на резултатите от изследването в практиката; и **критериалният аспект** (оценка на резултатите от изследването).

Сравнителният анализ разкрива съвпадение при формулирането на целта на изследването в дисертационния труд и автореферата. При целеполагането на проучването се отчитат трите аспекта в процеса на изследване.

*По повод целепологането на проучването
имам следния въпрос към докторанта: „С какви
доказателства докторантът може да защити
три аспекта за изпълнение на целта на
изследването?“*

Обект и предмет на изследването

Както е прието в науката, обектът на изследването отразява **цялото**, а предметът – **частното**. Двете заедно обуславят темата и проблема на изследването и отразяват неговата същност.

Докторантът е допуснал определени технически несъответствия при определянето на предмета и обекта на изследването в дисертацията /стр. 15/ и автореферата /стр. 6/.

Така например, според дисертационния труд предмет на изследването е „управлението на персонала при работа по проекти в детската градина“, а в автореферата е отразено, че „предмет на изследването е разкриването на зависимостта между управлението на екипа при работа по проекти и управлението на персонала в детската градина /стр. 6/.

*Това са два различни аспекта, които
предават различни ориентации и аспекти на
дисертационното изследване.*

*Въпрос: „Кое от тези две твърдения е
вярното и се подкрепя от дисертанта и защо?“*

Задачи на изследването

Формулираните задачи разкриват съдържанието, подходите и технологията на изпълнението на всяко изследване. Анализът на дисертацията и автореферата установява различия при изписването на формулираните задачи в дисертационния труд и автореферата.

- ✓ На равнище дисертационен труд целта на изследването е декомпозирана /стр. 6/ в четири задачи;
- ✓ На равнище емпирични изследвания /глава Втора, т. 1, стр. 21/ в автореферата целта е декомпозирана в пет задачи, които не съвпадат по съдържание на задачите, формулирани в дисертационния труд /стр. 21/.

Въпрос: „Как дисертантът може да обясни това разминаване при формулирането на задачите в дисертацията и автореферата?“

Хипотеза на изследването

Формулираната от докторанта хипотеза на дисертационното изследване има утвърдителен характер при определени условия, т.е. установяване на фактите ще настъпят ако са налице определени условия: „ако се направи така и така“ или „ако се работи по порект в екип, то това оказва положително влияние на управленските процеси по отношение на персонала“ /стр. 16/. Проверката на тази хипотеза се осъществява чрез измерване на такива параметри, като „мотивация на персонала“, „ефективност на управлението“, „участие в екип“.

Авторът на дисертацията твърди, че проведените три анкетни изследвания (1/ „пилотно изследване“: Анкета № 1; 2/ емпирично изследване: Анкета № 2; и 3/ анкетно проучване: Анкета № 3 – стр. 21; 4/ контент анализ на одобрени и изпълнени проекти) потвърждават първоначално формулираната хипотеза.

Научни приноси на дисертационното изследване

Проведеното дисертационно изследване притежава следните научни приноси:

- ✓ Разработен е практико – приложен модел за управление на персонала в проектни дейности в предучилищни институции. С това дисертантът обогатява теорията и практиката на мениджмънта в детските градини в съвременните условия за развитие на предучилищното образование;
- ✓ Изследването обогатява с нови емпирични факти отношението на педагогическите специалисти от системата на предучилищното образование за отношението и възможностите персонала от детските градини да използват проектните методи и работата в екип като по-ефективни форми за подобряване на качеството на обучение на децата и тяхното творческо развитие;

- ✓ Докторантът успешно използва в своята ръководна и педагогическа дейност иновациите и съвременните технологии за управлението и развитието на детските градини и персонала чрез проектно – екипната организация на образователния процес в детските градини;
- ✓ Дисертационното изследване установява съвременното състояние на условията и възможностите за утвърждаване и усъвършенстване на проектно – екипния модел на организация на работата в детските градини;
- ✓ Обосновани са тенденциите и условията за практикуване на образователните проекти и екипи в рамките на традиционната педагогическа система в детската градина за съчетаване на традиционните и интерактивните методи на ръководство и обучение на персонала;
- ✓ Разработена е структурата на съдържанието на изследвания процес на управление на персонала при работа по проекти в детската градина. Обосновани са най-важните форми, тенденции и условия за използване на проектната и екипна организация на арбота в училище;
- ✓ Определена е съвкупността от необходимите и достатъчни условия за ефективността на управление на човешките ресурси в проектните екипи в системата на предучилищното образование.

Научни публикации по темата на дисертационното изследване

Едно от най-ярките постижения на докторантката е умението ѝ да популяризира своите научни постижения под формата на статии, доклади, научни съобщения и презентации. По нейни сведения, тя е автор на над 30 публикации, по-голямата част от които са свързани с темата на изследването и отразяват важни резултати от проведените емпирични изследвания. В една своя публикация тя съобщава, че в рамките на програма „Учене през целия живот“ екипът на ръководената от нея детска градина „Братя Грим“ е осъществил:

- Два проекта за партньорство по секторна програма „Коменски“;
- Пет пъти е домакин на секторна програма „Коменски“;
- Два пъти е домакин на учебна визита;
- Участие в учебни визити;
- Уч(астие в индивидуални квалификационни форми;
- Участие в секторна програма „Грюндвиг“;
- Участие в семинари за професионално развитие, организирани от „Грюндвиг“;
- Участие в обучение към порект по секторна програма „Леонардо да Винчи“ и т.н.¹

Освен приложеният списък от публикации по темата на дисертацията (вж. Автореферат, стр. 52), тя е приложила към документацията копие на 10 броя други авторски статии на български, английски, украински и други езици. Това нейно индивидуално творчество е обективно доказателство не само да свързва теорията с практиката, но и умението и да популяризира собствени добри практики и иновативни идеи, които са плод на нейната творческа и издателска дейност.

---

¹ Вж. Цветанова, Е., Стимулиране творчеството на екипа в проектната дейност на детската градина, Втори международен педагогически форум, Асеновград, 2015 г., изд. Виктория

Внедряване на резултатите от изследването в практиката

Това изискване е изпълнено чрез впечатляващ брой публикации на докторанта; многобройни научни доклади, съобщения и презентации, с които докторантът участва в международни и национални конференции, семинари и тренинги с осъществяване в детската градина по инициатива на докторанта проекти, свързани с образователни програми на ЕС и инициативи на Министерството на образованието и науката. Цялата тази дейност пряко или косвено е свързана с темата на дисертационното изследване. Тази разнообразна творческа дейност на докторанта разкрива нейните възможности да анализира теоретичните идеи и емпирични факти, да свързва теорията с практиката в детската градина. Нейните публикации и иновативни дейности са първообраз на практикуващите съвременни лидери в българското образование. Получените персонални и колективни награди са добра атестация за престижа и имиджа на докторант Михова и нейната детска градина, на която тя е директор.

Критични бележки и препоръки

Слабата страна на дисертационния труд се отнася преди всичко до методиката на провеждане на емпиричното изследване.

Инструментариумът на изследването (Анкета № 1 и № 2 и Контент анализ) не отговарят напълно на целите, задачите и хипотезата на изследването. С този тип методически инструменти не може да се установи равнището на компетентност на изследваните респонденти на проектно – екипната организация на работа на персонала.

- Качеството на изработените анкетни карти са разработени твърде самодейно, което затруднява набирането на адекватни факти и информация;
- Докторантката има пропуски в знанията и уменията си при използване на статистическите изисквания при оформянето на данните и начините на тяхното публикуване при двумерните таблици;
- Някои от твърденията и тълкуването на данните от емпиричните изследвания не произтича от фактическите резултати. аналитичната част от емпиричното изследване е обременено от данни, които са излишни и не се нуждаят от анализ. С други думи, количественият анализ на данните се нуждае от подобрене;

Всички тези слаби страни на дисертационното изследване не омаловажават професионалните и творчески качества на докторанта и общата положителна оценка на неговите научни трудове в съвкупност.

Препоръка:

Като отчитам посочените пропуски, които имат повече технически характер, препоръчвам на докторанта да разшири своите знания по теорията и методиката на емпиричното социологическо изследване и техниката и статистическите методи за тълкуване и анализиране на данни от емпирични изследвания. Също така да се опира при подбора на инструментариум за провеждане на емпирично изследване на по-универсални инструменти (анкети, интервюта и контент анализ), прилагани в утвърдени у нас и в чужбина емпирични изследвания.

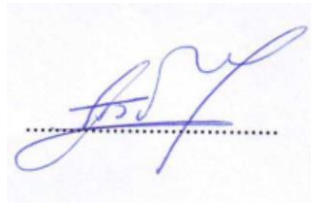
Заключение

Като отчитам, че представеният за рецензиране дисертационен труд има завършен характер, е лично творчество на автора, разкрива актуални идеи, факти и

процеси, които не са разработени у нас по отношение на научни приноси, както и способността на докторанта да прилага теорията в педагогическата практика и обоснованият авторски практико – приложен модел за управление на персонала при проектни дейности и независимо от направените от мен критични бележки и препоръки, считам, че докторант Евгения Цветанова Михова притежава необходимата научна и практическа подготовка и квалификация, за което може да ѝ се присъди образователна и научна степен „Доктор“ по професионално направление 1.1 „Теория и управление на образованието“, област на висше образование „Педагогически науки“.

22.11.2017 г.

Рецензент:

Гр. София

Проф. д-р Петър Балкански